

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
σε συνεργασία με το
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**“ΕΝΤΑΞΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΣΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ .
ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ/ΝΤΡΙΩΝ ΤΩΝ
ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΣΤΗΡΙΞΗ- ΣΥΝΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ”.**

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑ, Α.Μ. 506

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ταβουλάρη Ζαχαρούλα, Συνεργάτιδα Ερευνήτρια Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»

2^ο Μέλος: Λουκέρης Διονύσιος, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»
Καραμπατζάκη Ζωή, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π.Τ.
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος»

3^ο Μέλος

Κομοτηνή/Αθήνα 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τους όρους ένταξη, ενσωμάτωση, συνεκπαίδευση, συμπερίληψη, συμπεριληπτική εκπαίδευση εκφράζεται η άποψη όλα τα άτομα να έχουν ισότιμες ευκαιρίες στην εκπαίδευση. Σήμερα στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό σύστημα προωθείται στην εκπαίδευση η ένταξη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές δυσκολίες και αναπηρίες με την έννοια της συνεκπαίδευσης των τυπικά αναπτυσσόμενων και μη μαθητών/τριών στο γενικό σχολικό περιβάλλον ως μια μεταρρυθμιστική κίνηση που υποστηρίζει τη διαφορετικότητα μεταξύ των εκπαιδευομένων. Η επιτυχής συμπεριληπτική εκπαίδευση προϋποθέτει μετασχηματισμό του σχολείου για να ανταποκρίνεται στις ατομικές ανάγκες όλων των μαθητών.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις απόψεις των διευθυντών για την εφαρμογή της συμπερίληψης και του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης Συνεκπαίδευσης στο Γενικό σχολείο μετά και από την αποσαφήνιση των συναφών εννοιών με την ενταξιακή εκπαίδευση, τη συνεκπαίδευση και συμπεριληπτική εκπαίδευση και την παράθεση του ουσιαστικού ρόλου του Διευθυντή της σχολικής μονάδας στην ποιοτική εφαρμογή του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης - Συνεκπαίδευσης στο γενικό σχολείο.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των διευθυντών/ντριών για τον ρόλο της ηγεσίας στην προώθηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στην α/θμια και β/θμια εκπαίδευση, τις ηγετικές πρακτικές που εφαρμόζουν οι σχολικοί ηγέτες στο πλαίσιο της συμπερίληψης μαθητών με εαε ή και πολλαπλές και βαριές αναπηρίες, τις πεποιθήσεις, στάσεις και τρόπους που συμβάλλουν στη διαμόρφωση συμπεριληπτικής κουλτούρας για τους μαθητές. Ακολούθως διερευνώνται οι απόψεις των διευθυντών για τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης – Συνεκπαίδευσης στο εκπαιδευτικό πλαίσιο που λειτουργούν.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας είναι αυτή της βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθώς επίσης και η αναζήτηση και εποικοδομητική σύνθεση διαφόρων πηγών για την θεωρητική προσέγγιση το παραπάνω θέματος καθώς και έννοιες και ορισμοί που το περικλείουν.

Αποτελέσματα: Μέσα από την αναζήτηση της βιβλιογραφίας, αναδείχτηκε ο σημαντικός ρόλος των Διευθυντών στην εφαρμογή της συμπερίληψης και ειδικότερα του θεσμού της Παράλληλης Στήριξης – Συνεκπαίδευσης στο γενικό σχολείο.

Λέξεις – Κλειδιά: Συμπεριληπτική εκπαίδευση, Παράλληλη Στήριξη-Συνεκπαίδευση, Σχολική Ηγεσία ηγεσία, Διευθυντής/ντρια, Γενικό σχολείο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acedo, C. & Ferrer, F. & Pamies, J. (2009). Inclusive education: Open debates and the road ahead. *Published online: 26 November 2009 UNESCO (2009) 39:227–238*, DOI 10.1007/s11125-009-9129-7
- Ainscow, M. (1999). *Underrstanding the Development of Inclusive Schools*. London: Routledge
- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: what are the levers for change? *Journal of Educational Change*, 6(2), 109-124
- Ainscow, M. (2007). Taking an Inclusive Turn. *Journal Of Research In Special Educational Needs*, 7(1), 3-7. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2007.00075.x>
- Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Βελτίωση των Σχολείων, Ανάπτυξη της Ένταξης* (1η έκδ.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203967157>
- An, Hu & Horn, (2018). Chinese Inclusive Education: The Past, Present, and Future. *Published 4 April 2018 Education Intervention in School and Clinic*, Corpus ID: 150231813, DOI:10.1177/1053451218765244
- Angelides, P. (2011). Forms of Leadership that Promote Inclusive Education in Cypriot Schools. Volume 40, Issue 1. <https://doi.org/10.1177/174114321142061>
- Argyropoulou, E., & Symeonidis, A. (2017). Η ανάδειξη των προσόντων του αποτελεσματικού Διευθυντή Σχολικής Μονάδας μέσα από τις διαδικασίες επιλογής. Μια εμπειρική μελέτη περίπτωσης. Έρευνα στην Εκπαίδευση, 6(1), 53–72. <https://doi.org/10.12681/hjre.10846>
- Avramidis, E. & Kalyva, E. (2007). The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *European Journal of Special Needs Education*, 22(4), 367–389
- Bauer, L., Kaprona, Z., Μιχαηλίδου, Μ. & Pluhar, C. (2009). Βασικές Αρχές για την Προαγωγή της Ποιότητας στη Συνεκπαίδευση – Προτάσεις για τους Διαμορφωτές Πολιτικής, Odense, Denmark: Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή από https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-EL.pdf

- Bellei, C., Morawietz, L., Valenzuela, J. P., & Vanni, X. (2020). Effective schools 10 years on: factors and processes enabling the sustainability of school effectiveness. *School Effectiveness and School Improvement*, <https://doi.org/10.1080/09243453.2019.1652191>
- Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for Inclusion: developing learning and participation in schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
- Bristol, L. (2015). Leading-for-inclusion: transforming action through teacher talk. *International Journal of Inclusive Education*, 19 (8), 802-820. <http://dx.doi.org/10.1080/13603116.2014.971078>
- Bryant, D. P., Smith, D. D. & Bryant, B. R. (2008). *Teaching Students with Special Needs in Inclusive Classrooms*. Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Bui, X., Quirk, C., Almazan, S., Valenti, M. (2010). *Inclusion Works!* Elkridge, MD: Maryland Coalition for Inclusive Education.
- Cohen, E. (2015). Principal Leadership Styles and Teacher and Principal Attitudes, Concerns and Competencies regarding Inclusion. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 186, 758 – 764. Doi: 10.1016/j.sbspro.2015.04.105
- Conderman, Gr. Hedin, Laura R. (2013). Co-Teaching With Strategy Instruction. <https://doi.org/10.1177/1053451213496158> t. 49, 3, σ.σ. 156-163
- Döş I. & Savaş, A.C.(2015). Elementary School Administrators and Their Roles in the Context of Effective Schools. *SAGE Open* January-March 2015: 1–11, DOI: 10.1177/2158244014567400
- Everard, K., B. & Morris, G. (2005). *Αποτελεσματική εκπαιδευτική διοίκηση*. Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ
- Farrell,P. & Ainscow, M. (2002). *Making special education inclusive*.London: David Fulton
- Ferguson, DL (2008). International trends in inclusive education: the continuing challenge to teach each one and everyone. *European Journal of Special Needs Education*, 23 (2), 109–120. <https://doi.org/10.1080/08856250801946236>
- Friend, M. (2007). The coteaching partnership. *Educational Leadership*, 64, 48-52.

- Friend, M. Lynne, C. Hurley-Chamberlain, D. & Shamberger, C.(2010) Co-Teaching: An Illustration of the Complexity of Collaboration in Special Education. *The University of North Carolina at Greensboro Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20:9–27, 2010, ISSN: 1047-4412 print/1532-768X. DOI: 10.1080/10474410903535380
- Kokkonidou, S. (2024). *Perceptions of the directors of secondary education about the Implementation of the protocols of inclusive education in Greece* Doctorando . Universitat D Cordova
- Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A., & Hopkins D. (2006a). *Successful School Leadership. What it is and how it influences pupil Learning*. Nottingham: National College for School Leadership.
- Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A., & Hopkins D. (2006b). *Seven strong claims about successful school leadership*. Nottingham: National College for School Leadership.
- Luciak, M., & Biewer, G. (2011). Inclusive education in Austria: A comparative analysis. In A. J. Artiles, E. B. Kozleski, & F. R. Waitoller (Eds.), *Inclusive education: Examining equity on five continents*. (pp. 17–44). Cambridge, Mass: Harvard Education Press.
- Mastropieri M. A., & Scruggs T. E. (2006). *The inclusive classroom: Strategies for effective instruction (3rd ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall
- Mavropalias T. (2019). The Greek Co-Teaching Model. *Research Highlights in Education and Science 2018*, 2, 5-18
- McLaughlin, M. (2002). Examining Special and General Education Collaborative Practices in Exemplary Schools. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 13(4), 279-283.
- Miles, S.& Singal, N.(2010) 'The Education for All and inclusive education debate: conflict, contradiction or opportunity?', *International Journal of Inclusive Education*, 14: 1, 1 — 15, First published on: 01 October 2009 (iFirst) DOI: 10.1080/13603110802265125
- Nighswander, M. & Blair, P. (2022). From Institutions to Inclusion: How Children with Disabilities Gained Educational Rights in the U.S, PMID: 35658651, DOI: 10.1177/10598405221105054

- Norwich, B. (2013) *Addressing Tensions and Dilemmas in Inclusive Education: Living with uncertainty*. London and New York: Routledge. Retrieved March 15, 2020 from <https://www.routledge.com/Addressing-Tensions-and-Dilemmas-in-InclusiveEducation-Living-with-uncertainty/Norwich/p/book/9780415528481>
- Onaga, E.E., & Martoccio, T. L. (2008). Dynamic and uncertain pathways between early childhood inclusion. *Policy and practice international Journal of Child Care and Education Policy*, 2(1), 67-75
- Pepper, K. (2010). Effective principals skillful balance leadership styles to facilitate student success: A focus for the reauthorization of ESEA. *Planning and Changing*, 41(1/2), 42-56
- Ploessl, D. Rock, M. Schoenfeld, N. (2009) *Practical Techniques to Enhance Co-Teaching Interactions*, <https://doi.org/10.1177/1053451209349529>
- Rayner, S. (2007). *Managing special and inclusive education*. London: Sage P Bryant, D. P., Smith, D. D. & Bryant, B. R. (2008). *Teaching Students with Special Needs in*
- Rayner, S. (2007). *Managing Special and Inclusive Education*. London: Sage Publications Ltd.
- Sailor & Skrtic, (1995). *Voice, Collaboration, and Inclusion: Democratic Themes in Educational and Social Reform Initiatives*. Volume 17, Issue 3 <https://doi.org/10.1177/074193259601700>
- Salend, S. J. (1990). *Effective Mainstreaming*. Πανεπιστήμιο του Μίτσιγκαν. Εκδ. Macmillan
- Salend, S. J. (2011). *Creating inclusive classrooms: Effective and reflective practices (7th ed.)*. Boston: Pearson.
- Sayed, Y. (2003) *Educational exclusion and inclusion: Key debates and issues*. *Perspectives in Education* 21(3):1-12
- SCRUGGS, T. MASTROPIERI M. MCDUFFIE K. (2007). *Co-Teaching in Inclusive Classrooms: A Metasynthesis of Qualitative Research* Vol. 73, No. 4, pp. 392-416. ©2007 Council for Exceptional Children
- Sergiovanni, T. (2007). *Rethinking leadership: a collection of articles*. (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Sileo, J. M (2011). *Co-Teaching: Getting to Know Your Partner* - SAGE Journals <https://doi.org/10.1177/004005991104300503>

- Simone, J.R., Parmar, R. S.(2006). Middle School Mathematics Teachers' Beliefs About Inclusion of Students with Learning Disabilities Lehman College, City University of New York. *Learning Disabilities Research & Practice*, 21(2), 98–110
- Solis, M. Vaughn, S. Swanson, E. McCulley (2012). Collaborative models of instruction: The empirical foundations of inclusion and co-teaching. 49(5):498 – 510. DOI: 10.1002/pits.21606
- Sosu, EM, Mtika, P., & Colucci-Gray, L. (2010). Η αρχική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών κάνει τη διαφορά; Ο αντίκτυπος της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών στη στάση των μαθητών εκπαιδευτικών απέναντι στην εκπαιδευτική ένταξη . *Journal of Education for Teaching* , 36 (4), 389-405. <https://doi.org/10.1080/02607476.2010.513847>
- Stainback, S., Stainback, W., East, K., & Sapon-Shevin, M. (1994). A commentary on inclusion and the development of a positive self-identity by people with disabilities. *Exceptional Children*, 60(6), 486–490.
- Strogilos, V., & Stefanidis, A. (2015). Contextual Antecedents of Co-teaching Efficacy: Their Influence on Students with Disabilities' Learning Progress, *Teaching and Teacher Education*, 47, 218-229. doi: 10.1016/j.tate.2015.01.008
- Tilstone & Rose, R.(2003). Στρατηγικές για την προώθηση της πρακτικής χωρίς αποκλεισμούς, DOI: 10.4324/9780203167182 Εκδότης: Routledge
- Trichas, P-C & Avdimiotis,S. (2020) Leadership Styles in Special Education *Journal of Contemporary Education Theory & Research (JCETR)*, 2020, Vol. 4, No. 1, pp. 3-7, DOI: 10.5281/zenodo.3769219
- UNESCO (2017). A guide for ensuring inclusion and equity in education. Paris: UNESCO. Διαθέσιμο από <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002482/248254e.pdf>
- UNESCO. (2020). Περίληψη Παγκόσμιας Έκθεσης Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης 2020. Συμπερίληψη και Εκπαίδευση - Όταν λέμε όλοι, εννοούμε...όλοι. Παρίσι, UNESCO.
- Valeo, A. (2008). Inclusive education support systems: Teacher and administration Views. *International Journal of Special Education*, 23(2), 8-16. Retrieved in 16-10- 2018 from: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ814394.pdf>

- Van Gardener D., Stormont M. & Goel N. (2012). Collaboration between General and Special Educators and student outcomes: A need for more research. *Psychology in the Schools*, 49(5), 483-497
- Vlachou, A.& Tsiirantonaki, S. (2023) The Importance of School Principals' Values towards the Inclusive Education of Disabled Students: Associations between Their Values and Knowledge, Beliefs, Attitudes and Practices, *Journals /Education Sciences /Volume 13 /Issue 4* , <https://doi.org/10.3390/educsci13040360>
- Zoniou-Sideri, A., & Vlachou, A. (2006). Greek teachers' belief systems about disability and inclusive education. *International journal of Inclusive education*, 10(2), 379-293
- Αβραμίδου, Α. (2024). Απόψεις και ο ρόλος των στελεχών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τη συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην Περιφερειακή Ενότητα της Κοζάνης. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Αγγελίδης, Π. & Αβραμίδου, Α. (2011). Ανάπτυξη συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσα από άτυπα περιβάλλοντα μάθησης (17- 42). Στο: Π. Αγγελίδης (επιμ.) Παιδαγωγικές της Συμπερίληψης. Αθήνα: Διάδραση
- Αλευριάδου, Α. Σολομωνίδου, Σ. (χχ). Οι απόψεις των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής(τμημάτων Ένταξης και Παράλληλης Στήριξης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης) ως προς τη Συνεκπαίδευση, από <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PRIMEDU395/ALEVRIADOU%20AND%20SOLOMONIDOU%20SUB21.pdf>
- Ατταλιώτου, Κ. (2013). Παράλληλη Στήριξη-Συνεκπαίδευση-ένας θεσμός που χρειάζεται ο ίδιος στήριξη. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 63, 100-109
- Αφατζάνης, Γ. (2022). Διαχείριση της συνεκπαίδευσης: Απόψεις διευθυντών για διαχείριση της συνεκπαίδευσης πλειονοτικών και μειονοτικών μαθητών σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Θράκης. Μεταπτυχιακή μελέτη. ΑΠΘ.
- Βλάχου, Α. (2017). Συνεργατικές πρακτικές εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής. Στο: Γελαστοπούλου, Μ. Μουταβελής, Α. (Επιμ.). *Εκπαιδευτικό υλικό για την παράλληλη*

- στήριξη και την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο (σσ. 61-76). Αθήνα: ΙΕΠ.
- Βλάχου, Α., & Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). Σχολική ένταξη και εφαρμοσμένες πρακτικές συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής. Στο *Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες* (σσ.75-92). Αθήνα: INTRAWAY ΕΠΕ.
- Γεωργιάδη, Μ., Κουρκούτας Ηλ., Καλύβα Ευφρ. (2007). *Η συνεκπαίδευση (inclusion) στην Ευρώπη* ανακτήθηκε από <https://docplayer.gr/225473-Eidiki-agogi-i-synekraideysi-inclusion-stin-eyropi.html>
- Γιαννακόπουλος, Γ. (2021). *Ο ρόλος του διευθυντή στη διαμόρφωση συμπεριληπτικής κουλτούρας για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Μεταπτυχιακή μελέτη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Δαβλάντη, Γ. (2019). Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη συνεκπαίδευση. 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κριτικής Εκπαίδευσης. Η κριτική εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Δελέλη, Γ. (2020). *Σχολικοί διευθυντές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με αναπηρία και/ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες: πεποιθήσεις και στάσεις*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Ελευθεριάδου, Ρ. (2015). *Τμήμα Ένταξης: Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης*. Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Ευρωπαϊκός Φορέας για την Ανάπτυξη στην Ειδική Αγωγή (2011). *Βασικές Αρχές για την Προώθηση Ποιοτικής Ενταξιακής Εκπαίδευσης – Προτάσεις για πρακτική*, Odense, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education
- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2000). Η αναγκαιότητα της ένταξης: προβληματισμοί και προοπτικές στο Ζώνιου- Σιδέρη Α. (επιμ.), *Ένταξη: Ουτοπία ή Πραγματικότητα; Η εκπαιδευτική και πολιτική διάσταση της ένταξης μαθητών με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

- Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2011). *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης*. Αθήνα: Πεδίο.
- Θεοφιλίδης, Χ. (1994). *Τα γνωρίσματα του αποτελεσματικού σχολείου. Ορθολογιστική Οργάνωση και Διοίκηση Σχολείου*. Κύπρος.
- Καμπανέλλου, Π. (2011). *Οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, γενικής και ειδικής αγωγής, για το μοντέλο της παράλληλης στήριξης στο πλαίσιο της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης παιδιών με και χωρίς ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Διπλωματική εργασία. Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
- Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, 2008
- Κετικίδου, Γ. (2020). *Η προώθηση της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης μέσω της βιώσιμης στρατηγικής ηγεσίας (εμπειρική διερεύνηση)*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια Παιδαγωγική : Ένα Σχολείο για Όλα τα Παιδιά. Σύγχρονες αντιλήψεις αγωγής και εκπαίδευσης των παιδιών με εμπόδια στη ζωή και στη μάθηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λαμπροπούλου Β. & Παντελιάδου Σ. (2000). *Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα–Κριτική θεώρηση*. Θεσσαλονίκη
- Μαυροπαλιάς, Τ. & Αναστασίου Δ. (2013). *Η συνεργασία των συνδιδασκάλων ως σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία της παράλληλης στήριξης*. 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ειδικής Αγωγής (σ.σ. 11-14). Αθήνα
- Μαυροπαλιάς, Τ. (2013). *Αξιολόγηση του Προγράμματος της Παράλληλης Στήριξης. Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών*. Διδακτορική Διατριβή. ΠΤΔΕ Δυτικής Μακεδονίας, Ελλάδα
- Μπαγιατή, Ε. (2019). *Συνεργασία εκπαιδευτικών Γενικής και Ειδικής Αγωγής στο πλαίσιο της Γενικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*. Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό εκπ@ιδευτικός κύκλος, τ. 7 , τεύχ. 3, 110-127, από https://educircle.gr/wp-content/uploads/2019/09/teychos_7_3_7.pdf

- Μποτσφάρη, Μ. (2018). *Οι απόψεις των διευθυντών των σχολείων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την εκπαιδευτική συμπερίληψη παιδιών με πολλαπλές ή/και βαριές αναπηρίες στο γενικό σχολείο*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Μπουραντάς, Δ. (2005). *Ηγεσία: Ο δρόμος της διαρκούς επιτυχίας*. Αθήνα: κριτική
- Νόβα, Ε. (2021). *Η αποτελεσματικότητα του θεσμού της παράλληλης στήριξης: Απόψεις μετόχων των εκπαιδευτικών μονάδων*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτική πράξη. Τι και γιατί*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Παπαδημητρίου, Β. Κουτσοκλένης, Α. (2020). ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΝ ΠΕΝΤΑΕΤΙΑ 2014-2019 ΜΕΣΩ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ. *Επιστήμες Αγωγής*. τεύχ. 2/2020, σ.σ. 98-117.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας (τόμος Β')*. Αθήνα
- Πεσλή, Β. (2018). *Ηγετικές πρακτικές στο πλαίσιο της Συμπερίληψης μαθητών με αναπηρία /ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Πολυζοπούλου, Κ. (2019). «*Η συμπεριληπτική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Στατιστική ανάλυση των απόψεων και των στάσεων μαθητών, εκπαιδευτικών και φοιτητών σχετικά με την ένταξη μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολικό πλαίσιο γενικής αγωγής*». Διδακτορική Διατριβή. Φλώρινα
- Πολυχρονοπούλου, Ζ. (2003). *Παιδιά και έφηβοι με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Σύγχρονες τάσεις εκπαίδευσης και ειδικής υποστήριξης*. Αθήνα: Ατραπός.
- Σαΐτη, Α. & Σαΐτης, Χ. (2012β). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης: Θεωρία, Έρευνα και Μελέτη Περιπτώσεων*, Αυτοέκδοση, Αθήνα.
- Σαΐτης, Χ. (2008). *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Αυτοέκδοση
- Σαΐτης, Χ. (2014). *Μύηση των εκπαιδευτικών στα μυστικά της σχολικής ηγεσίας. Σύγχρονες τάσεις και πρακτικές*. Αθήνα: Αυτοέκδοση

- Σιάκου, Ζ. (2019). *Διερεύνηση των απόψεων διευθυντών και εκπαιδευτικών για τον θεσμό και τη λειτουργία της Παράλληλης Στήριξης στο εκπαιδευτικό πλαίσιο*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη.
- Σούλης, Σ. Γ. (2002). *Παιδαγωγική της Ένταξης*. Από το «Σχολείο του Διαχωρισμού» σε ένα «Σχολείο για Όλους». Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Σούλης, Σ. Γ. (2008). *Ένα σχολείο για όλους*. Αθήνα: Gutenberg
- Σούλης, Σ. Γ. (2013). *Εκπαίδευση και Αναπηρία*. Αθήνα: ΕΣΑμεΑ.
- Σπανού, Α. (2021). *Σχολική ηγεσία και συμπερίληψη*. Διευθυντές πρωτοβάθμιας απέναντι στη συμπερίληψη παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/ και αναπηρίες. Μεταπτυχιακή μελέτη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Στασινός, Δ. (2016). *Η Ειδική Εκπαίδευση 2020 plus: Για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο-ψηφιακό σχολείο με ψηφιακούς πρωταθλητές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Συνήγορος του Πολίτη (2015). ΠΟΡΙΣΜΑ.«Προβλήματα στην υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών με αναπηρία ή/και με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες», από <https://old.synigoros.gr/resources/docs/porisma-eidikh-agwgh.pdf>
- Τσαγκαλίδης, Γ. (2016). *Σχολικό μάνατζμεντ και συμπερίληψη μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή και αναπηρίες*. Μεταπτυχιακή μελέτη, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Τσερμίδου Λ., & Ζώνιου-Σιδέρη Α. (2020). Η διαφοροποιημένη παιδαγωγική στο πλαίσιο της ενταξιακής εκπαίδευσης: ερευνώντας τις πρακτικές τελειόφοιτων νηπιαγωγών. *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 6, 209–238. <https://doi.org/10.12681/dial.23328>
- Τσιναρέλης, Γ. (1993). Η ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Μύθοι και πραγματικότητα. Επειδή η διαφορά είναι δικαίωμα, 46-47, 18-29, Θεσσαλονίκη, Εταιρεία Σπαστικών Βορείου Ελλάδος
- Τσιούλη, Κ. (2015). *Η ευτυχία ως παράγοντας αποδοχής της δυσλειτουργίας: μια διαναπηρική έρευνα– εκπαιδευτικές προτάσεις*. Διπλωματική εργασία, Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ιωάννινα

Χαντόλιας, Κ. (2019). *Απόψεις των εκπαιδευτικών διοικητικών στελεχών και των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής σχετικά με την παράλληλη στήριξη και τα τμήματα ένταξης παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρίες: μια διερευνητική μελέτη*. Μεταπτυχιακή Εργασία Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Χαρούπιας, Α. (2013). *Η ισότιμη συνεκπαίδευση (inclusion)*. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Νομοθεσία

Νόμος 1566/1985, Δομή και λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
ΦΕΚ 167-Α-30-9-1985

Νόμος 2817/2000, Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και άλλες διατάξεις.
ΦΕΚ 78-Α-14-3-2000

Νόμος 4074/2012, Κύρωση της Σύμβασης για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες. ΦΕΚ 88/Α/11-04-2012

Νόμος 3699 ΦΕΚ Α 199/2.10.2008, Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Υ.ΠΑΙ.Θ.Α., (2024), Αρ. Πρωτ.: 48877/Δ3/14/05/2024 «Εγκύκλιος προϋποθέσεων και διαδικασιών: α) για την έγκριση παράλληλης στήριξης συνεκπαίδευσης, β) για την έγκριση στήριξης από Ειδικό Βοηθητικό Προσωπικό και γ) για την έγκριση στήριξης από Σχολικό Νοσηλευτή, μαθητών/τριών για το διδακτικό έτος 2024-2025

Υ.ΠΑΙ.Θ.Α., (2023). Αρ. πρωτ. 93506 /Δ3/25 /08 /2023 «Διευκρινιστικές οδηγίες του ν. 3699/2008 (Α' 199) σχετικά με την παράλληλη στήριξη συνεκπαίδευση»

ΥΠΔΒΜΘ-ΕΥΕ. (2011). *Εξειδικευμένη εκπαιδευτική υποστήριξη για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: INTRAWAY ΕΠΕ

Υπουργική Απόφαση 105657/8-10-2002, ΦΕΚ 1340, τ. Β «Καθορισμός καθηκόντων προϊσταμένων, διευθυντών, συμβούλων, συλλόγου διδασκόντων».

Υπουργική Απόφαση 27922/Γ6/2007 (ΦΕΚ 449/Β/03-4-2007) «Καθορισμός των ιδιαίτερων καθηκόντων και αρμοδιοτήτων (εκπαιδευτικού προσωπικού, ... σε προγράμματα ειδικής αγωγής (παράλληλη στήριξη και παροχή διδασκαλίας στο σπίτι).